

Motivácia toponým vo vybraných obciach a mestách okresu Prievidza v Slovenskej republike

Vieroslava Leitmanová

Katedra slovenského jazyka a literatúry,
Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Úvod

O vlastnom mene (propriu) môžeme hovoriť z hľadiska motivácie a z lexikálno-sémantického hľadiska. Motiváciu vzniku pomenovania chápeme ako spôsob, ktorým sa vyberá určitá vlastnosť alebo okolnosť (porov. Majtán, 1994, s. 18). Z lexikálno-sémantického hľadiska si vo vlastných menách všímame slovné základy. Sú zdrojom informácií, aký bol vzťah medzi pomenovateľom a ním pomenovaným objektom. Pomocou **určenia motivačných príznakov** (opis, charakteristika, lokalizácia, vlastníctvo, príslušnosť, oslavnosť), teda odpovedí obsiahnutých v pomenovaní na opytovacie zámená KTO/ČO, AKÝ, ČÍ, KDE **sú toponymá začleňované do istého územia alebo sociálneho kontextu** (porov. Majtán, 1996, s. 10).

V skúmanej oblasti¹ sme sa zamerali na určenie motivačných príznakov a ich vzťahu k terénnym názvom. Materiál sme získali najmä metódou rozhovoru so staršími obyvateľmi vybranej oblasti. Informátori odpovedali na otázky v nami zostavenom dotazníku a na spresnení poskytnutých údajov často kreslili mapku. Mnohé informácie sme čerpali z katastrálnych a turistických máp. Zistené názvy sme konfrontovali s názvami zachytenými v kartotéke Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Rozborom zozbieraného materiálu sme zistili motivačné príznaky uvádzané v tabuľke č. 1. Pri ich zostavovaní sme sa opierali o už existujúce delenia (Krško, 2001, s. 28 – 35; Hladký, 2001, s. 5 – 6). Doktoré názvy mali viacero motivácií, preto sme zarátali samostatne každý motivačný príznak, napr. *Barčineje lúka* (L) je motivovaná vlastníctvom a spôsobom využitia lokality.

¹ Bojnice (B), Cígel' (C), Koš (K), Lehota pod Vtáčnikom (L), Nováky (N), Opatovce nad Nitrou (O), Prievidza (P; vrátane pôvodne samostatných obcí Malá Lehôtka, Veľká Lehôtka a Hradec), Sebedražie (S).

Tabuľka č. 1
 Motivácia terénnych názvov vo vybraných sídlach okresu Prievidza

Motivácia	B	C	K	L	N	O	P	S
poloha	33	29	16	88	28	22	71	39
výzor a tvar	13	31	8	53	23	5	33	23
veľkosť	8	12	8	52	11	2	25	16
klíma	3	3	1	5	1	2	6	1
farba	0	5	0	4	1	0	4	1
zvuk	0	2	0	1	1	0	0	2
počet	0	1	0	0	4	0	3	3
kvalita pôdy	2	9	5	12	3	5	11	5
voda	5	5	3	21	7	6	15	8
flóra	11	12	2	25	8	10	14	10
fauna	4	4	1	13	1	0	12	2
chov	1	1	0	4	2	0	1	0
vlastníctvo	12	23	40	70	18	1	31	22
vlastnosť	3	2	0	2	3	0	9	0
stavba	7	5	3	1	10	1	22	9
spôsob delenia lokality	4	6	1	6	1	3	4	3
vznik a nadobudnutie	4	12	4	8	4	1	9	3
udalosť	0	3	0	0	0	0	1	0
metafora	2	2	1	4	5	1	7	2
spôsob využitia	21	28	50	75	32	15	76	46
nejasná motivácia	2	0	0	3	3	2	1	1
Počet motivačných príznakov	135	195	143	447	166	76	355	196
Počet názvov	104	149	88	301	124	59	257	118

Z tabuľky číslo 1 môžeme vyvodiť záver, že najviac motivačných príznakov sme zistili v Lehote pod Vtáčnikom a v Prievidzi, najmenej, naopak, v Opatovciach nad Nitrou. Najväčší rozdiel medzi počtom názvov a motivačných príznakov je v obciach Koš a Sebedražie.

Najhornejšie motivačné príznaky sú spôsob využitia (343 príznakov) a poloha (326 príznakov) lokality. Ďalším dôležitým príznakom bolo vlastníctvo (217 príznakov), lebo mnoho názvov je prívlastnených nejakému majiteľovi. Menej významnú úlohu zohráva

výzor a tvar lokalít (189 príznakov). Veľkosť (134 príznakov), fauna (92 príznakov), voda (70 príznakov) a ostatné kategórie majú nižšiu frekvenciu.

Uvedené výsledky ovplyvnilo množstvo skúmaných názvov, čo súvisí s vedomosťami informátorov a výskytom názvov v rôznych mapách a publikáciách. Zo zozbieraných názvov sme do výskumu zaradili len tie, ktoré potvrdili informátori ako reálne existujúce, lebo z hľadiska ďalšieho využitia získaného materiálu bolo pre nás nevyhnutné priradenie zozbieraných názvov konkrétnemu objektu. Čiastočné problémy nastávali, keď informátori priradzovali objekty do chotárov podľa pôvodu majiteľov a nie podľa súčasného administratívneho členenia, čo sťažila aj skutočnosť, že hranice chotárov sa v minulosti menili. Nemenej dôležitou skutočnosťou bolo detailné poznanie skúmanej oblasti, v ktorej niekedy každý meter štvorcový mal iný názov.

Množstvo motivačných príznakov nezávisí len od počtu slov, ktoré má skúmaný názov, napr. *Katkeje kopec* (K). V názve *Katkeje kopec* (K) sme našli motivačné príznaky výzor a tvar a vlastníctvo. V niektorých jednoslovných názvoch sme objavili viacero motivačných príznakov, preto sme takéto názvy zaradili do viacerých kategórií, napr. *Cviebek* (K) (z nem. Zwieback, suchár). Nesídlný názov *Cviebeck* sme zaradili do kategórií: výzor a tvar, kvalita pôdy a metafora.

1 Motivačné príznaky

1.1 Poloha

Zistili sme tieto nesídlné názvy lokalít, ktoré ležali za inou lokalitou. Polohu explicitne vyjadruje **predložka za a prefix za-**: *Za Borinou* (P); *Za cintorínom* (N); *Za depom* (P); *Za hájom* (K); *Za jarčekmi* (C); *Za jarčeky* (K); *Za kláštorom* (P); *Za mostami* (P); *Za Nitrou* (P); *Za Sielnicou* (B); *Za svätú Anu* (P); *Za svätú Maru* (P); *Za Štefanskou cestou* (L); *Za ulicou* (P); *Za vodou* (O); *Zabôra* (P); *Zabrezinky* (L); *Zadky* (C; L); *Zadné lány* (O); *Zadné pole* (B; K; P); *Zadné zeme* (C); *Zadný údol* (L); *Zadok* (P); *Zahaj lúky* (L); *Záhôrky* (L); *Záhumnia* (L); *Záhumnie* (C; S); *Zákoliba* (L); *Zapatočiny* (O); *Zapotôčky* (P); *Závodie* (O). Zopár názvov je utvorených pomocou **prefixu pred-**: *Predčajkov* (L); *Predhrabovec* (O); *Predkocúre* (O); *Prednádražie* (P); *Priedkošná* (O);

Podobne blízkosť inej lokality vyjadruje **predložka pri, resp. prefix pri-**: *Parcely pri Šajbách* (S); *Park Pri poliklinike* (N); *Pri Cúdenici* (L); *Pri Čiernej studni* (B); *Pri háji* (L); *Pri jame* (N); *Pri Jančekeje pajte* (L); *Pri kaplnke* (N); *Pri Kováčičkeje chate* (L); *Pri kríži* (N); *Pri mlyne* (B; N); *Pri obedácom dube* (N); *Pri poliklinike* (N); *Pri štepe* (L); *Pri Vendelínovi* (B); *Prijazarja* (B); *Prikope* (B); *Kopanica pri cintoríne* (L); *Kopanice pri Dubinkách* (L); *Vinica pri mlyne* (C); *Záhrady pri cigánoch* (B).

Početnú skupinu tvoria **názvy obsahujúce predložku pod, resp. prefix pod-**: *Laz pod Jančekovou skalou* (L); *Les pod Jančekovou skalou* (L); *Pod Banskou* (P); *Pod borinou* (N); *Pod Borinou* (P); *Pod brehy* (N); *Pod Brezinou* (N); *Pod Čerešňou* (P); *Pod Červeným* (P); *Pod Dadovým vrškom* (L); *Pod Dedovou* (P); *Pod grúňom* (B); *Pod hájmi* (P); *Pod hájom* (C); *Pod Homôľkou* (L); *Pod Hôrkou* (L); *Pod hrádkom* (P); *Pod kaplnkou* (N); *Pod kopčekom* (L); *Pod lazunami* (P); *Pod lesom* (C); *Pod Priehonom* (L); *Pod Rigľom* (L); *Pod Rubáčom* (S); *Pod skalou* (C); *Pod Solnískom* (L); *Pod starým dubom* (N); *Pod studienkou* (N); *Pod Tvarožníkom* (S); *Pod valom* (B); *Pod veľkou cestou* (L); *Pod Veľkým Gričom* (C); *Pod Vígľašom* (B); *Pod vinohradom* (N); *Pod*

vysoký breh (N); Pod zrazom (L); Pod Žliabkom (L); Podbrezinky (L); Podciglie (C; S); Poddubie (S); Podháje (O); Podhájska (L); Podhorie (C; P); Podhrabie (P); Podhradec (P); Podhrb (P); Podhrbky (P); Podjarka (L); Podklinie (O); Podmalinovce (P); Podskálne (B); Podubravská (L); Podurbáčom (S); Podusrancom (P); Podvršky (S); Podvrštek (O); Priedavky pod farou (B); Trasadlo pod Dielikami (L). Vo význame spisovnej predložky **pod** existuje v názve Nižemesta (P) predložka **niže**.

Medzi nesídelnými názvami motivovanými polohou sme objavili **názvy utvorené pomocou predložky na**: Cesta na Bielu skalu (C); Chotársky kríž na Ondrejovej ceste (K); Na bažantnici (B); Na brehu (L); Na Dlhových (L); Na Kukačke (L); Na Lastovkeje uhliskách (L); Na Laze (L); Na Lázkach (L); Na Pavlaze (L); Na políčkach (S); Na Predčajkove (L); Na Rybníčkách (L); Na skale Prieloh (C); Na Slížových (L); Na Štvrčkách (L); Na Vršku (L); Slobodárka na Hviezdoslavovej ulici (N); Slobodárka na Štefánikovej ulici (N). Menšie množstvo názvov využíva **predložku nad**: Bralo nad Dolinou (L); Nad brehom (L); Nad Čerešňou (S); Nad lúčkami (P); Nad lúkou (L); Nad terasami (P); Nadprečiny (C). Niektoré nesídelné názvy majú **predložku od**: Lány od Prievidze (P); Od chotára (N); Od Laskára (K). **Predložku za** nachádzame v nesídelných názvoch: Lán za Nitrou (K); Lán za Zlatnou (B).

Na **výškové rozdiely** lokalít upozorňujú nesídelné názvy: Vrchárska cesta (S); Vrchnia cesta (S); Vysoký Pavlaz (L); Vystrkov (P); Vystrkovo (L); Hlboká dolina (B); Hlboké (B). V nesídelných názvoch bol tiež zachytený **smer** (Hore Brezinou (N); Hore vodami (P); Horeháj (P); Spoločná hora Horeháj (S)), príslušnosť inej lokality alebo **časť väčšej lokality** (Dolná lúka (K); Dolná piesočina (B; P); Dolná ulička (L); Dolné diely (O); Dolné kopanice (L); Dolné lány (B; O); Dolné lázky (L); Dolné lúky (P; S); Dolné piesočiny (B); Dolné Podskálne (B); Dolné pole (B); Dolné štvrčky (L); Dolné ulické (B); Dolné vršky (L); Dolnínska cesta (C); Dolný háj (P); Dolný mlyn (B); Horná ulička (L); Horné diely (B; O); Horné lány (B; O; P); Horné lázky (L); Horné lazy (L); Horné lúky (S); Horné pažite (L); Horné štvrčky (L); Horné uličné (B); Predné hony (L; P; S); Predné lány (O); Predné Štefankovo (B); Predný jarok (S); Predok (P); Prostredná borina (N); Prostredná lúčka (C); Prostredné hony (L); Prostredný brod (N); Prostredný vrch (O); Prvý jarok (P); Dvojka (S); Cmarkeje laz (C); Chalmovský laz (C); Miškeje laz (C); Račkeje laz (C); Oberteje laz (L); Pavlaz (L); Dielová dolina (S); Hájovka (P); Hájsky (K)).

Ako ukazujú niektoré predchádzajúce názvy, členené na menšie časti podľa vlastníctva, existuje viacero názvov, ktoré vyjadrujú **nedostupnosť, opustenosť a nevyhovujúcu polohu**: Bočík (N); Bok (C); Boky (L); Čarda (S); Hnilý kút (C; K; S); Jazarce (P); Končistá skala (C); Končušiare (O); Kraje (S); Kút (L; P); Kútik (P); Kutina (L); Kutiny (K; N); Kúty (L; P); Laskársky potok (K); Laz (L); Laziny (P); Lázky (L); Lazný potok (L); Láзок (L); Lazové (O); Lazy (P; P); Malá krajná (S); Mokerec (S); Mrazové kúty (B); Oblezova (L); Okolo lazov (P); Patočiny (C); Púšť (P); Púštna cesta (P); Sever (P); Skalnište (C); Skotňa (B; L; P; P); Starý bok (O); Stienky (C); Vlčie Kúty (P); Žiarec (P). Naopak, **centrálnu polohu** majú lokality s nesídelnými názvami: Brána (L); Medzi cestami (L); Medzi cúdenicami (L); Medzi jarkami (B); Medzierka (P); Medziháje (K); Medzihorie (N); Medzijarčie (S; S); Medzijarky (N); Nebo (P); Papuča (P); Sihot' (P); Stred (P); Údol (L).

Potoky dostali názov podľa lokality, ktorou pretekali: *Dielový jarok* (S); *Dolinový potok* (P); *Dubnický potok* (B); *Handlovka* (K; O; P); *Hradecký potok* (P); *Chorvatický potok* (C); *Košovský jarok* (S); *Lehota* (L; N); *Necpalský potok* (P); *Opatovský potok* (O); *Prítok Ciglianky z Doliny Uhlíšť* (S); *Sebedražský potok* (S); *Ťakov potok* (L; K). Toto pravidlo neplatí v prípade potoka *Ťakov* tečúceho cez lokality *Ťakovné* (L); *Ťapkovaná* (L), podobne v prípade potoka *Teplá voda* obklopeného územím s názvom *Tepličie* (O). Motiváciu polohou sledujeme v prípade lokalít, ktoré prináležia nejakému väčšiemu celku: *Bojnická hradná jaskyňa* (B); *Bojnický zámok* (B); *Cesta cez Dúbravku* (S); *Ciglianka* (C; S); *Cigliarovské* (C); *Cviebekova cesta* (K); *Čierťažná cesta* (S); *Čierťažný jarok* (S); *Čierťažný kríž* (S); *Dedinská* (L; S); *Dedinská cesta* (S); *Dedinská kopanica* (L); *Chotár* (L); *Chotárske* (K); *Jelení potok* (P); *Karpatská časť* (P); *Lelovské vršky* (N); *Mariánska ulica* (P); *Moštenické kopanice* (P); *Sebedražská cesta* (P); *Šajbovská cesta* (S); *Šutovské sedlo* (B); *Trojčinný chodník* (S); *Vendiny* (B); *Vlčie skaly* (L); *Vlkanovská* (L); *Žriedlová skala* (L).

1.2 Výzor a tvar

Medzi názvami lokalít sme vyčlenili niekoľko skupín (dolina, skala, vrch, jarok). Slovo **dolina** sa nachádza v názvoch: *Baškova dolina* (L); *Bralo nad Dolinou* (L); *Dielová dolina* (S); *Do Doliny* (P); *Dolina* (C; L; N; P; S); *Dolinka* (L); *Drláková dolina* (P; S); *Hlboká dolina* (B); *Malé údolie* (B); *Malolehotská dolina* (L); *Široký údol* (S); *Údol* (K; L; S); *Zvezená dolinka* (L); *Zadný údol* (L). Cez dolinu často tečie potok, ktorý ju rozdeľuje. Ide o menšie vodné toky, ktoré odvádzali vodu z lokalít v **jarkoch**. Pre lepšie rozlíšenie jednotlivých lokalít a jarkov používajú ľudia názvy: *Boncový jarok* (S); *Čierťažný jarok* (S); *Dielový jarok* (S); *Druhý jarok* (P); *Jarček* (P); *Jarčeky* (C); *Járok* (B); *Konský jarok* (P); *Predný jarok* (S); *Prvý jarok* (P); *Švíľový jarok* (S). Koryto potoka vytvára **brehy**, ktoré sa proprializovali na názvy lokalít: *Brehy* (S) a *Briežky* (L). Podobne, stúpajúci terén sa odrazil v názvoch: *Do stráne* (N); *Stráne* (B); *Úboč* (P); *Úboče* (C; C); *Zdvíhadlo* (N); *Zrás* (L). **Znížené časti povrchu** reprezentujú lokality: *Jamina* (N); *Jamiská* (L); *Jamy* (C); *Hlboké* (B; K; L; S); *Korytá* (C); *Miškeje jama* (C); *Na jamách* (K; L); *Na Jamiskách* (L); *Vlčí kanál* (S); *Vlčia jama* (S).

Vyvýšený terén v porovnaní s okolitým územím tvorí **vrchy**, ktoré obyvatelia nazvali: *Bielikeje vrchy* (K); *Bozaj vrštek* (P); *Davideje vršky* (B); *Dolné vršky* (L); *Holý vrch* (C; L; P); *Jelení vrch* (P); *Katkeje kopec* (K); *Kuní vrch* (L); *Lelovské vršky* (N); *Malý kuní vrch* (L); *Mariánsky vršok* (P); *Opálený vrch* (P; S); *Ozanineje vrštek* (C); *Prostredný vrch* (O); *Pustý vrch* (N); *Rajtlový vrch* (L); *Vrch Melo* (P); *Vrch voda* (C); *Vrchy* (N; O; P); *Vršky* (B; L; N); *Homôlka* (L); *Hrb* (P); *Hrbok* (P); *Hrby* (C; P); *Kipa* (N); *Klin* (B); *Kobylince* (O; P); *Koláč* (N); *Kopce* (C); *Kopec* (O); *Malá Homôlka* (L); *Malý Grič* (C); *Štvacipalej kopec* (K). Reliéf významne ovplyvňujú rôzne **skaly**: *Benkovo skálie* (C); *Biela skala* (C); *Biele skaly* (C); *Červená skala* (P); *Jančekova skala* (C; L); *Končistá skala* (C); *Kostolné dolinky* (L); *Krivá skala* (L); *Skala* (P); *Skalka* (C); *Skalky* (L); *Sokolie skalisko* (L); *Stienky* (C; L); *Šajbovské skalky* (L); *Triabratová skala* (L); *Zlaté skalky* (L); *Žriedlová skala* (L). Zemský povrch vytvára rôzne **sedlá a tiesňavy**: *Stolica* (P); *Šutovské sedlo* (B) a *Tiesňavy* (O).

Okrem uvedeného motivoval názov lokalít nasledovný **výzor a tvar terénu**: *Dierovice* (C) „územie s množstvom dier“; *Dolukoncia* (S) „miesto orané opačným smerom“;

Prečiny (C); Priečno (L) „*polia, ktoré sa orali opačne ako okolité lokality*“; Potôčky (C) „*lokalita s veľkým počtom malých kanálov*“; Pováľanisko (C) „*územie s vyvrátenými stromami*“; Rozbitá (L) „*lokalita s nesúvislým povrchom*“; Rígel' (L) „*príkry hrebeň vrchu*“; Náкло (L); Šestáčkovej náklo (L) „*vlhké miesto s nízkym vrbovým porastom*“; Šiareň (S) „*miesto na násype*“; Kamenný potok (L) „*potok obložený kameňmi*“; Krivá cesta (S); Krivúľa (L); Krivý potok (L) „*krivé lokality*“; Murovaná (S) „*lokalita s múrom z jednej strany*“; Okrúhla (L); Šajby (K) „*okrúhle lokality*“. Výzor lokality pripomína **písmeno U** – Účko (N); **vidlice** – Vidlicová (L); alebo **trojuholník** – Vajsov cvik (N). Analogicky, niektoré lokality svojím tvarom pripomínali **kyjak** – Kyjovce (P); Kyjovec (N) alebo **pás** – Pásičky (B); Pásiky (B); Slížové (L).

Oveľa pozoruhodnejšie sú názvy lokalít, ktorých **výzor často asocioval iný predmet**: Bublina (N) „*kryt kúpaliska pripomínajúci bublinu*“; Busliny (K) „*územie, kde zo zeme vychádza pena podobná slinám*“; Cviebek (K) „*suché pole prirovnané sucháru*“; Čelo (C) „*rovné územie podobné čelu*“; Čínsky múr (P) „*veľmi dlhý obytný dom*“; Hajzl (B) „*skalný prevys, ktorý pripomína záchod na zámku*“; Hrdlo (C; C) „*zúžené miesto pripomínajúce hrdlo*“; Chromandeje postel' (S) „*miesto podobné posteli, na ktorom rád odpočíva člen rodiny prezývanej Chromandeje*“; Melencové kúpalisko (N) „*vodná plocha, ktorá vyzerá ako melenc*“; Kabianka (N) „*pole pripomínajúce široký kratší kabát*“; Kolotoč (P), Malookružná (P), Okružná (P) „*ulice okolo iných ulíc*“; Olympijský oheň (N) „*oheň v hornej časti vysokého komína, ktorý spaľuje škodlivé plyny*“; Plešina (S); Na Rovniciach (L); Rovienky (C); Rovina (L; N); Rovne (C); Rovné (B; L; N); Rovné hory (L); Rovnice (L); Zrkadlisko (N); Zrkadlo (L; N; P; S); Ploština (P) „*rovné územie*“; Papagájovňa (N) „*obytný dom pomalovaný pestrými farbami*“; Židova čapica (C) „*kopec pripomínajúci pokrývku hlavy príslušníka židovského náboženstva*“; Papuča (P) „*budova podobná papuči, ktorú obklopujú obytné domy; ľudia si mohli ísť sadnúť do reštaurácie aj v papučkách*“; Pavučinový potôčik (L) „*potok s množstvom drobných kanálov, ktoré vytvárali hustú sieť*“.

1.3 Veľkosť

Lexikálne jednotky vyjadrujúce **veľký rozmer**: Čínsky múr (P); Dlhá lúka (K); Dlhá ulica (P); Dlhavé (L); Dlhé (K); Dlhé hony (N); Dlhé zeme (P); Farská dlhová (L); Hrubé válovy (L); Jamiská (L); Kamenné kráčiny (L); Konský jarok (P); Metrboš (K; S); Na široké (N); Na Širokom (K); Panská Široká (N); Slížové (L); Sokolie skalisko (L); Starý potok (P); Široká (K; L; S); Široké (N; O; P; S); Široký údol (S); Tlstý diel (C); Veľká lúčka (S); Veľká lúka (K; N); Veľké brezy (B); Veľké diely (C); Veľké zeme (C); Veľký Grič (C); Veľký hrádok (P); Veľký priehon (L); Vysoká hora (L).

O malom rozmere lokalít vypovedali názvy: Bielického studnička (P); Bočík (N); Borinka (P; S); Borinky (L); Bozaj vrštek (P); Brezinky (C; L); Briežky (L); Cestička (N); Dieliky (L); Dielničky (O); Dolinka (L); Dolná ulička (L); Dubinky (L); Hájičky (S); Homôlka (L); Hôrka (L); Hôrky (P); Horná ulička (L); Horné lázky (L); Horné štvrtky (L); Hrabinka (S); Hrádok (P); Hrbok (P); Hrebienky (L); Hurtišeje záhradka (L); Chrochôľka (S); Jarček (P); Katina hôrka (L); Kíšová (P); Kláštorná studnička (P); Kopaničky (B; P); Kráčinka (P); Kráčinky (L); Kráčiny (C; L); Krátka ulica (N); Krátke (K); Krátke hony (S); Križkoveček (C); Krovinky (L); Kútik (P); Lánik (L); Lásky (L); Láзок (L); Lipinky (P); Lúčky (B; C; L); Malá Homôľka (L); Malá krajná (S);

Malá lúčka (S); *Malé údolie* (B); *Malý Grič* (C); *Maly kuní vrch* (L); *Mariánsky vršok* (P); *Mladý potok* (P); *Mlynárova kopanička* (L); *Na políčkach* (S); *Oboneje kopaničky* (L); *Organistova krovinka* (L); *Pánske lúčky* (L); *Pásičky* (B); *Pastierska lúčka* (L); *Pavluškový potôčik* (L); *Pavučinový potôčik* (L); *Prostredná lúčka* (C); *Rúbanky* (P); *Rybníčky* (B; L); *Skalka* (C); *Skalky* (L); *Studnička* (N); *Svätojánska ulička* (P); *Šajbovské skalky* (L); *Štvrtky* (L); *Talicky* (B); *Tri studničky* (S); *Trninka* (C); *Ulička* (C; N); *Úzka lúčka* (K); *Úzke* (S); *Vendrických kopanička* (L); *Viničky* (P); *Vršky* (B; L; N); *Záhradka* (L); *Zemička* (S); *Zemičky* (L); *Zlaté skalky* (L); *Zvezená dolinka* (L); *Žliabky* (L).

1.4 Klíma

Nehostinné miesto s ťažko obrábateľnou pôdou ľudia z Prievidze a Lehoty pod Vtáčnikom humorne privlastnili nadprirodzenej bytosti, čertovi: *Čertová* (L); *Čertovo* (P). Obyvatelia obcí Cígel', Koš a Sebedražie takéto miesto nazvali *Hnilý kút*, lebo tam všetko zhnilo a z tohto západovýchodného smeru najčastejšie prichádzal dážď.

Časté **vetry** fúkajú v lokalitách *Fujaky* (C); *Veterná* (P); *Veterník* (L) a *Vietorník* (L), o čom svedčia tieto názvy. Podobne **miesta s chladnejšou klímou** v porovnaní s okolitými lokalitami, dostali pomenovania: *Ladničková* (N); *Mraznica* (P; P); *Mraznice* (C; L); *Mrazové kúty* (B); *Studenice* (P). *Trasidlo pod Dielikami* (L) bola lokalita so studňou, ktorá mala takú chladnú vodu, že všetkých až striaslo.

Termálna voda motivovala pomenovanie potoka (*Teplá voda* (B; O)) a lokality v jeho okolí (*Teplice* (B) alebo *Tepličie* (O)). V meste Prievidza sa takéto lokalita s horúcou vodou nazýva *Varienka*.

1.5 Farba

Niektoré názvy lokalít sú motivované farbou. Zastúpené boli farby: **biela** (*Biela cesta* (S); *Biela skala* (C); *Biele skaly* (C); *Biely diel* (C)); **červená** (*Červená skala* (P); *Červené* (P)); **čierna** (*Čierna studňa* (L); *Čierna zem* (L); *Čierne blatá* (C; P); *Čierne mesto* (P); *Čierne zeme* (N)); **sivá** (*Všivavá* (L)); **zlatá** (*Zlatá jedľa* (C); *Zlaté skalky* (L)).

1.6 Zvuk

Lokality, v ktorých bolo počuť **chrochtavý zvuk**, ľudia z obcí Cígel' a Sebedražie nazvali: *Chrochoť* (S) a *Chrochôťka* (C; S). **Žblnkot vody** motivoval názov lokalít *Klokočia* (C); *Tresčí potok* (N) a *Vrvrava* (L).

1.7 Počet

V zozbieraných názvoch sme objavili tieto číslovky: **jeden, prvý** (*Prvý jarok* (P)); **dva, druhý** (*Druhá kopanica* (N); *Druhý jarok* (P); *Dvojdomy* (N); *Dvojka* (S)); **tri** (*Tri lípy* (P); *Tri studničky* (C; S)); **päť** (*Päť domov* (N); *Päťdom* (N)).

1.8 Kvalita pôdy

Dôležitou vlastnosťou pôdy je jej kvalita, preto sa táto informácia motivovala viaceré názvy. Veľká časť obyvateľstva sa v minulosti venovala poľnohospodárstvu, preto bolo nevyhnutné odlišovať lokality podľa kvality pôdy: **úrodná pôda** (*Čierna zem* (L);

Čierne blatá (C; P); Čierne zeme (N); Krásne diely (O); Mäsisková (L); Niechora (B); Sedlište (S)); **ťažko obrábatel'ná pôda** (*Raune hory* (C)); **pôda s väčším množstvom kameňa** (*Kamenica* (L); *Kamenisté* (C); *Kamenná* (N); *Kamenné kráčiny* (L); *Kamenný diel* (P); *Kamienka* (C)); **mokrú pôdu** (*Busliny* (K); *Hnilý kút* (C; K; S); *Farské Mokrade* (C); *Mäkká* (C); *Močarina* (L); *Močiarky* (P); *Mokerec* (S); *Mokrad'* (K); *Mokrade* (L; P; S); *Patočiny* (C; L; O; P); *Slatiny* (O); *Ťakovné* (L); *Ťapková* (L); *Tvarožník* (S)); **piesočnatú pôdu** (*Dolná piesočina* (P); *Piesky* (P); *Piesočiny* (K)); **suchú pôdu** (*Cviebek* (K); *Suchá* (N); *Suché* (L)); **vápencovú pôdu** (*Na vápenici* (P); *Opuky* (P); *Vápenica* (P)); **pôdu obsahujúcu uhlie** (*Uhlisko* (L; P; S); *Uhlište* (C)); **nestabilný podklad** (*Prepadliny* (O); *Prepadliská* (B); *Priepadliny* (O); *Zvezená dolinka* (L)).

1.9 Voda

Slovo voda je súčasťou názvov: *Hore vodami* (P); *Kunie vody* (L); *Teplá voda* (B; O); *Závodie* (O); *Za vodou* (O). **Slovo studňa** sa nachádza v názvoch: *Bielického studnička* (P); *Čierna studňa* (L); *Kalná studňa* (C); *Kanie studne* (L); *Kláštorná studnička* (P); *Melencové kúpalisko* (N); *Na Kaních studniach* (L); *Studnička* (N); *Tri studničky* (C). Voda pramenila nielen v studniach, ale aj v **žriedlach**: *Žriedla* (L); *Žriedlo* (L). Voda z prameňov bola v lokalite *Hrubé válovy* (L) presmerovaná do korýt, v ktorých sa napájali zvieratá.

Podobne, slovo **potok** sa vyskytuje v názvoch hydroným: *Dolinový potok* (P); *Dubnický potok* (B); *Hradecký potok* (P); *Chorvatický potok* (C); *Jelení potok* (P); *Jeleškový potok* (O); *Kamenný potok* (L); *Krieslový potôčik* (L); *Krivý potok* (L); *Laskársky potok* (K); *Lazný potok* (L); *Lehotský potok* (N); *Mladý potok* (P); *Mlýnske potoky* (L); *Necpalský potok* (P); *Opatovský potok* (O); *Ošipanský potok* (L); *Pavluškový potôčik* (L); *Pavučinový potôčik* (L); *Sebedražský potok* (S); *Starý potok* (P); *Suchý potok* (L); *Ťakov potok* (K; L); *Teplý potok* (O); *Tresčí potok* (N); *Zadný potok* (S). Vodu z lokalít odvádzali okrem potokov rôzne **kanály a jarky**: *Dielový jarok* (S); *Konský jarok* (P); *Košovský jarok* (S); *Predný jarok* (S); *Prvý jarok* (P); *Švíľový jarok* (S); *Vlčí kanál* (S). Potoky bolo možné prekročiť cez drevené lavice alebo cez plytčiny. Z dôvodu lepšej identifikácie týchto lokalít nesú názvy *Brôdok* (S), *Hlboký brod* (L) a *Prostredný brod* (N).

Vodné nádrže, ktoré boli určené na chov rýb a ich lov, vznikli proprietizáciou apelatíva **rybník**: *Na Rybníčkách* (L); *Rybničiny* (P); *Rybničky* (B; L); *Rybník* (K). Výskytom jazier sú ešte motivované názvy: *Barina* (P); *Barinec* (N); *Jazarce* (P); *Jazerec* (C); *Jazero* (N); *Kaluže* (C); *Mláka* (L); *Močiarky* (P). Apelatívum **kúpeľ** sa zakonzervovalo v názvoch *Bojnice-kúpele* (B) a *Cigánsky kúpeľ* (B).

1.10 Flóra

Z množstva rôznorodého vegetačného porastu môžeme vyčleniť jednotlivé typy vegetácie, ktoré motivovali zozbierané názvy: **baburiatka** (*Babirátka* (O)); **borovica** (*Bôrie* (B; P); *Borina* (P; S); *Bôrina* (P); *Borinka* (P; S); *Borinky* (L); *Boriny* (C); *Bôry* (B); *Chráborie* (N); *Prostredná borina* (N)); **breza** (*Brezina* (N); *Brezinky* (C; L); *Breziny* (B; C; L); *Veľké brezy* (B)); **buk** (*Búčie* (B); *Bučiny* (L); *Buchlov* (L); *Buková* (C); *Bukovina* (P)); **cer** (*Cerie* (L)); **čerešňa** (*Čerešňa* (P; S); *Čerešňová ulica* (N)); **dub** (*Dubina* (N; O); *Dubinky* (L); *Dubiny* (L); *Dubnica* (B); *Dubník* (S); *Dubová* (O); *Du-*

bové (L); Dubrava (L); Dúbravka (S); Dúbravy (P); Na Bobkeje pod dubom (P)); **hloh** (Hložie (L; N)); **hrab** (Hrabina (L); Hrabinka (S); Hrabiny (P); Hrabový háj (P)); **hruška** (Babky (S)); **javor** (Javorina (L); Javorový les (L)); **jedľa** (Zlatá jedľa (C)); **jelša** (Jeleškový potok (O); Jelešky (O); Jelšový háj (K); Lajšina (L)); **lieska** (Lieskovka (O)); **lipa** (Lipa kráľa Mateja (B); Lipinky (P); Lipiny (B; L); Tri lipy (P)); **mak** (Makovisko (L)); **malina** (Malinovec (P)); **osika** (Osičina (B); Osičiny (N)); **ozanka** (Osaky (C)); **rakytá** (Rakytiny (L); Rakytínky (C)); **smrek** (Smrečina (L); Smrekový háj (B)); **topoľ** (Topolie (S)); **višňa** (Bisne (O)).

Niektoré názvy nevyjadujú typ porastu, ale nie jeho presný druh: **ihličnaté stromy** (Chvojka (P)); **pažiť** (Horné pažite (L); Pažite (C; L); Riedka pažiť (O)); **plánka** (Mikušeje plánka (S)); **prút** (Prúty (K)); **krovina** (Krovinky (L); Kroviny (C); Organistova krovinka (L)); **trň** (Trnávka (O); Trnavy (O); Trnie (N); Trninka (C); Trniny (C); Trni-ny (L; S)); **trstina** (Dolná trstianska (B); Trsnatá (C); Trsné hory (L)).

1.11 Fauna

Lokalities boli pomenované po týchto voľne žijúcich zvieratách: **bažant** (Bažanica (B; L)); **had** (Hadinec (P)); **daflón** (Dadon (N)); **jeleň** (Jelení potok (P); Jelení vrch (P)); **kaňa** (Kanie studne (L); Kaňová (B); Na Kaních studniach (L)); **karas** (Na karasiny (P)); **kuna** (Kuní vrch (L); Kunie vody (L); Malý kuní vrch (L)); **mravec** (Mravcová (C); Mravčiny (P); Mravečnica (L)); **rak** (Račkov (C); Rakovec (C; K; L)); **sokol** (Sokolie skalisko (L); Sokolky (B)); **sýkorka** (Sýkorka (P)); **vlk** (Vlčanská cesta (P); Vlčí kanál (S); Vlčia jama (S); Vlčie jamy (P); Vlčie kúty (L); Vlčie Kúty (P); Vlčie skaly (L); Vlkano (L)); **vrabec** (Vrábecká (B)); **vrana** (Vrania skala (L); Vranková (P)); vták (Vtáčnik (C)); **žaba** (Žabacia ulica (P); Žabník (P)).

1.12 Chov

Názvy lokalít boli motivované chovom domácich zvierat: **baran** (Baránky (B); Baranovská (N)); **bujak** (Bujačia lúka (L); Bujakovo (N)); **hus** (Husací rínok (P)); **ošipané** (Ošipané (L); Ošipanský potok (L); Sviňarka (L); Sviňarky (C)).

1.13 Vlastníctvo

Vlastníctvo lokalít môže byť osobné a kolektívne. **Osobné vlastníctvo** je motivované: **a) krstným menom vlastníka lokality**; **b) prímenom**, teda **prezývkou rodiny**, ktorá uľahčuje presnú identifikáciu rodiny v dedinskom spoločenstve, v ktorom viaceré rodiny majú rovnaké priezvisko; **c) apelatívom**. Menšia skupina nesídelných názvov je motivovaná apelatívami: *Dedová* (P); *Otcova roľa* (N). Krstné meno bolo dôležité pri vzniku názvov: *Barborky* (L); *Baškov* (L); *Baškova dolina* (L); *Bogdanova* (N); *Katína hora* (L); *Katína hôrka* (L); *Kiančov* (P); *Marečkova hora* (S); *Margita* (P); *Mišov* (L); *Mickové* (P); *Ondrášovo* (P); *Pavlaz* (L); *Pavlové* (C); *Predné Štefankovo* (B); *Raškov* (L); *Romanová* (N); *Štefankova* (B); *Štefánková* (P); *Švogrová* (P); *Vysoký Pavlaz* (L).

V zozbieraných názvoch sme našli tieto pomenovania motivované prezývkami rodín: *Bandúreje záhrada* (C); *Barčineje lúka* (L); *Belaneje lúka* (L); *Benkeje Kopanice* (L); *Bielikeje lán* (K); *Bielikeje vrchy* (K); *Cmarkeje laz* (C); *Cmarkeje lúky* (C); *Davideje vršky* (B); *Drgoňové* (C); *Ekšniereje lán* (K); *Gajdošeje lúky* (S); *Godeje záhradka* (L); *Guľkeje dom* (S); *Hanzelkeje záhrada* (K); *Hepnereje lán* (K); *Hriabrikeje lán*

(K); *Hronkeje sekanina* (L); *Hurtišeje sekanina* (L); *Hurtišeje záhradka* (L); *Chromandeje postel'* (S); *Jančekeje lúka* (L); *Jančekeje skala* (C); *Karasovie prielohy* (P); *Katkeje kopec* (K); *Katkeje lán* (K); *Klemeteje lán* (K); *Kožucheje záhrada* (C); *Krajčeje hora* (S); *Krajčeje kríž* (S); *Krajčeje lán* (K); *Králov lán* (K); *Kukáceje lúka* (L); *Kulicseje záhrada* (L); *Kút Kmeteje* (L); *Mikušeje Kúty* (L); *Mikušeje lán* (K); *Mikušeje plánka* (S); *Miškeje jama* (C); *Miškeje laz* (C); *Na Bobkeje pod dubom* (P); *Oberteje laz* (L); *Oboneje kopaničky* (L); *Ozanineje dom* (C); *Ozanineje štál'* (C); *Ozanineje vrštek* (C); *Pálošeje lán* (K); *Pánošeje lán* (K); *Parčekeje lúka* (L); *Pavleje lán* (K); *Příšeje kríž* (S); *Račkeje laz* (C); *Rondošeje* (L); *Soláreje lán* (K); *Šempáleje lán* (K); *Šestákeje náкло* (L); *Šimkeje záhrada* (N); *Šimurkeje lán* (K); *Šinkeje laz* (N); *Šťefaneje lán* (K); *Šťefleje lán* (K); *Štvacipalej kopec* (K); *Štvacipaleje lán* (K); *Šugreje lán* (K); *Tonhausreje lán* (K); *Turčaneje kopanica* (L); *Videje Kopanice* (L); *Zimáneje lán* (K).

Do skupiny názvov motivovanými živými menami rodín patria aj štandardizované názvy, ktoré stratili alebo vôbec nemali sufix *-eje*, ktorý je typický pre skúmanú oblasť. Štandardizovanými názvami sú pomenovania: *Bačarková* (L); *Baťove lesy* (P); *Benikovo* (N); *Benkovo skálie* (C); *Bielického studnička* (P); *Blahové* (L); *Bohátka* (B); *Bôžikovské kopanice* (P); *Bútorovo* (L); *Čaglov* (L); *Čajková* (L); *Drláková dolina* (P; S); *Duvač* (C); *Duvačka* (S); *Ďurianov kútik* (P); *Englišová hora* (L); *Gibič* (L); *Grolmusov kríž* (S); *Grolmusove role* (K); *Hanušková* (L); *Holíkovská* (N); *Chalmovská skala* (C); *Chalmovský laz* (C); *Juračková* (N); *Juríková* (N); *Kibic* (L); *Kováčová* (P); *Kováčova lúka* (P); *Krauskovcov lán* (K); *Kukáčka* (L); *Kút Chudých* (L); *Laskárske* (L); *Liner* (C); *Markušová* (P; P); *Megová* (L); *Melichov* (L); *Melovci* (P); *Nadžova* (L); *Pavluškový potôčik* (L); *Rácová* (S); *Ramanovská* (N); *Špačkove* (N); *Švickovcov lán* (K); *Tadiaľova lúka* (L); *Tarnóciho hora* (S); *Tarnóciho lúka* (S); *Vajsov cvik* (N); *Vendrických kopanička* (L); *Vrch Melo* (P); *Zacharovo* (L).

Apelatíva boli proprializované v názvoch: *Cirkevné role* (S); *Farská dlhová* (L); *Farská hora* (L); *Farská kopanica* (L); *Farské Mokrade* (C); *Farské role* (C; L); *Farský lán* (K); *Farská záhrada* (B); *Hajnická lúčka* (L); *Chemická kolónia* (N); *Chľopcova* (L); *Jančekova skala* (L); *Janková* (L); *Kláštorná studnička* (P); *Kostolné dolinky* (L); *Kostolné lúky* (L); *Kováčová* (S); *Majerská* (K); *Mlynárova kopanička* (L); *Mlynárova trsná hora* (L); *Mlýnske potoky* (L); *Organistova krovinka* (L); *Organistova lúka* (K); *Panská* (N); *Pánska hora* (L); *Panská hora* (P); *Panská široká* (N); *Pánska záhrada* (N); *Pánske lúčky* (L); *Pánske lúky* (L); *Panské pole* (K; S); *Pátrová* (N); *Poštárka* (O); *Sedliakova stodola* (P); *Špania zem* (P); *Španie* (B; S); *Triabratová skala* (L). Pozoruhodný je názov *Celiny* (K), ktorý dostala neobrábaná lokalita patriaca pánom.

Kolektívne vlastníctvo sa vyjadruje najmä **privlastnením k názvu sídla, obyvateľskému menu, prezývke obyvateľov**, ako je to v prípade názvov: *Bôbanská* (P); *Bojnická hradná jaskyňa* (B); *Bojnické* (B); *Bojnický háj* (B); *Ciglianske hory* (C); *Lehotište* (L); *Košovská dedinská lúka* (K); *Košovská hora* (C; K); *Košovské pole* (K); *Košovský jarok* (S); *Kútovské* (B); *Necpalská hora* (P); *Necpalské háje* (P); *Ondrejova cesta* (K); *Prievidská hora* (P); *Prievidská vysoká hora* (P); *Prividzerka* (K); *Sebedražská lúka* (S); *Sebedražská vysoká hora* (S); *Šajbianske* (L); *Šajbovské skalky* (L); *Veľkolehoťanské lúky* (P). Motivácia názvov môže vzniknúť taktiež **privlastnením k apelatívam**. Tieto proprializované apelatíva sú jedinečné v rámci spoločenstva. Názvy, ktoré vznikli privlastnením k apelatívam, sú: *Banická kolónia* (N); *Dedinská* (L);

S); *Chotár* (L); *Mestský háj* (P); *Pri košovskom hájnikovi* (C); *Urbárska hora* (P); *Urbárske* (B);

Zaujímavosťou sú názvy so zakonzervovanými prvkami nemeckého nárečia z obce Koš: *Bajgrom* „*Weisseje (grund) pole*“; *Hepigrom* „*Hepnereje pole*“. Tieto názvy sú dokladmi nemeckého osídlenia, podobne ako názvy *Cviebek* a *Cviebekova cesta*. Pod vplyvom nemeckého nárečia sa v názvoch nahradila hláska B hláskou V, napr. *Busliny* zo staršieho *Wuslina*, *Metrbos* zo staršieho *Metrový voz*. Pri určovaní motivácie názvov je výbornou pomôckou informácia o novoosídlení staršej slovenskej obce Koš podľa šoltýskeho práva v roku 1367 šoltýsom Niklom a nazvanej podľa patróna kostola *Andreasdorf*, teda *Ondrejova Ves*. O tomto názve obce okrem písomných prameňov svedčí aj nesídlný názov *Ondrejova cesta*.

1.14 Vlastnosť

Niektoré názvy sú motivované určitou vlastnosťou. **Teplotou** sú motivované názvy lokalít *Ladničková* (N); *Mraznica* (P; P); *Mraznice* (C; L); *Mrazové kúty* (B); *Studenice* (P); *Teplice* (B); *Trasidlo pod Dielikami* (L); *Tresčí potok* (N); *Varienka* (P); **vírením vody** lokalita *Víro* (C); **tečením vody** potok *Ťakov* (N) a *Lúkavica* (P). **Vekom stavieb** v lokalite: *Staré mesto* (P) a *Nové mesto* (P). **Objaviteľom** je motivovaný názov jaskyne: *Prepoštská jaskyňa* (B). Podľa názvu oddielu skautov, ktorý sa stretávali v budove, sa budova a jej okolie nazýva *Sokolovňa* (P).

Názov *Bozaj vrštek* (P) je motivovaný **častým nadávaním**, ktoré súvisí s tvarom lokality a šmykaním. Ľudová etymológia vysvetľuje názov nevraživosťou medzi dedinčanmi a prievidskými mešťanmi. Dedinčania chodievali vraj väčšinou bez topánok. Mešťania sa im preto posmievali, tak si topánky výnimočne obúvali, len keď išli do Prievidze. Akonáhle sa dostali za hradby mesta, vyzuli si topánky, aby sa im nezaprášili a nezodrali, a bez akéhokoľvek postihu mohli schuti nadávať na obyvateľov mesta.

1.15 Stavba

Názvy lokalít sú motivované stavbami: **šľachtickými sídlami** (*Hradec* (P); *Hradiško* (P); *Hradište* (B); *Hrádok* (P); *Kaštieľ* (N); *Veľký hrádok* (P)); **cirkevnými stavbami** (*Kaplnka* (C; N); *Kaplnka sv. Vendelína* (B); *Mariánsky vršok* (P); *Svätojánska ulička* (P)); **domami** (*Búda* (P); *Búdy* (C); *Carpathia* (P); *Dielničky* (O); *Dolný mlyn* (B); *Dvojdomy* (N); *Fína* (N); *Fínske domky* (K); *Gulkeje dom* (S); *Hajfa* (P); *Hawai* (N); *Huty* (C); *Chata Luxus* (P); *Karpatská časť* (P); *Kazačok* (P); *Láger* (K); *Lodenica* (N); *Päťdom* (N); *Päť domov* (N); *Sedliakova stodola* (P); *Vila* (P; P); *Železničiarске domky* (P)); **krížmi** (*Briežťanský kríž* (P); *Kríž na Moštenici* (S); *Kríž na Ondreja ceste* (S); *Kríž v Hájikoch* (S); *Kríž v Trninách* (S); *Píšeje kríž* (S); *Vlčokútiarsky kríž* (S)); **krížovou cestou** (*Kalvária* (B)); **mostom** (*Moštenica* (P); *Moštenice* (S)); **ohradou** (*Košariská* (C); *Košarisko* (L); *Obora* (B); *Ohrádzaná* (P); *Opletená* (B); *Rohožie* (N)); **baňou** (*Baňa* (N); *Baňa G* (K); *Baňa Cígel* (S)); **bránou** (*Brániská* (B)); **stĺpom** (*Trojčiky* (P)); **vekom budov** (*Nové mesto* (P); *Staré mesto* (P)); **plodmi** (*Šiška* (C)).

1.16 Spôsob delenia lokality

Lokality sa delili na menšie časti, ktoré sa často zaužívali na označenie lokalít: **ceľok** (*Celiny* (K); *Jednotlivská hora* (L); *Spoločná hora Horeháj* (S)); **časť** (*Částka* (P)); **diel** (*Biely diel* (C); *Diel* (P); *Dielce* (S); *Dielec* (N); *Dieliky* (L); *Diely* (B; L; S); *Dolné diely* (O); *Horné diely* (B; O); *Kamenný diel* (P); *Krásne diely* (O); *Podieľa* (C); *Tlstý diel* (C); *Veľké diely* (C)); štvrťka (*Dolné štvrčky* (L); *Horné štvrčky* (L); *Štvrte* (P); *Štvrčky* (C; L)); **táľ** (*Ozanineje štáľ* (C); *Tále* (B); *Talicky* (B)).

1.17 Vznik a nadobudnutie

Vznik niektorých lokalít súvisí s **banskou činnosťou**: *Banská* (P); *Prepadliny* (C); *Prepadliská* (B; K; K). Iné lokality vznikli **vypálením** porastu: *Opálený vrch* (P; S); *Opeky* (C); *Pálenice* (C); *Páleniny* (O); *Požariny* (C); *Švrčalina* (C); *Vyhorenina* (N); *Vypálenina* (L; S). **Vysekaním** porastu boli kultivované lokality: *Cúdenice* (C; C; L); *Čierťaz* (P); *Čierťaze* (S); *Do rubani* (B); *Hronkeje sekanina* (L); *Hurťšeje sekanina* (L); *Potřňa* (C); *Pováľanisko* (C); *Rúbanky* (P); *Sekanica* (K); *Sekaniny* (L); *Stará seč* (P); *Zátiny* (C). Na **dlh** získal majiteľ lokalitu *Sekeriská* (L); na **splátky** *Ráty* (N); ako **príplatok** od zemepána *Nádavky* (K; L); ako **doplatok** *Prídavky* (B; C; P); *Priedavky pod farou* (B); ako **pokutu** lokalitu s názvom *Pokuta* (N). Kúpna cena taktiež motivovala vznik názvov lokalít: miesto nadobudnuté **za koláč** sa volá *Bialošnica* (P) a *Popelník* (P); **za halier** zase *Haliavka* (L). Lokality, ktoré dostali názvy podľa **chodníkov** vyšliapaných zvieratami, sa v skúmanej oblasti volajú *Pirte* (C) a *Vlčanská cesta* (P).

1.18 Udalosť

S lokalitou *Chorvatice* (C) sa viaže ľudová etymológia, ktorá je v súlade s etymologickým výkladom názvu lokality (etnonymum Chorvát). Táto etymológia dáva vznik názvu lokality do súvislosti s táborením chorvátskych vojsk. Druhý príbeh, ktorý sme našli v obecnej kronike, nesúvisí s názvom lokality: „*Na Chorvaticiach vraj boli pod jedným kameňom ukryté peniaze a na kameni bolo napísané, že peniaze môže dostať len ten, kto zje kilo hnilej bryndze a kameň odvalí. Istý občan sa vraj na túto úlohu podujal a keď zjedol bryndzu dal sa odváľovať kameň. Kameň mal vraj odvaliť sám. On to nevládal a preto si zavolať pomoc. Kameň odvalili a obrátili na druhú stranu a tu vidia nápis: 'Už som si na jeden bok odychol a teraz si odýchnem na druhý.'*“ (Kronika obce Cígeľ do roku 1966). Príbeh hyperbolizuje a zosmiešňuje ľudové rozprávky a povesti, a zároveň ukazuje na rozmýšľanie ľudí a ich fantazírovanie o svojom bezprostrednom okolí.

Podobne, ako je to v prípade lokality *Chorvatice*, aj o lokalitách *Šabl'ovo* (C) a *Turecká cesta* (C) sa tradujú príbehy. Obe lokality spolu súvisia nielen tematicky, ale aj lokálne. Cez pasienok *Šabl'ovo* mali smerovať turecké výpravy na podhradský hrad. O pravdivosti tohto príbehu svedčí etymológia oboch názvov. S bojmi súvisí aj názov *Táboriská* (P), o ktorom sa obyvatelia mesta Prievidza domnievajú, že v tejto lokalite táborili turecké a kurucké vojská.

1.19 Metafora

Medzi názvami zo skúmanej lokality sme našli metaforické názvy: *Betlehem* (C); *Bozaj vrštek* (P); *Bublina* (N); *Cviebek* (K); *Čertová* (L); *Čertovo* (P); *Delfín* (N); *Haj-*

fa (P); *Hrebienky* (L); *Chlmček* (C; P); *Chobot* (O); *Krieslový potôčik* (L); *Kúpalisko Čajka* (B); *Mladý potok* (P); *Mlíchová* (L); *Nebo* (P); *Olympijský oheň* (N); *Paláce* (B); *Papagájovňa* (N); *Papuča* (P); *Rubáč* (S); *Sedlište* (S); *Vietnam* (N). Význam názvov sme už objasnili v predchádzajúcich podkapitolách.

1.20 Spôsob využitia

Mnohé názvy obsahovali informáciu o tom, že lokalita sa obrába a využíva na sadenie rôznych plodín. V týchto názvoch sa nachádza slovo **pole a jeho rôzne synonymá (lán, hon, kopanica)**: *Bajgrom* (K); *Benkeje Kopanice* (L); *Bielikeje lán* (K); *Bôžikovské kopanice* (P); *Cirkevné role* (S); *Dedinská kopanica* (L); *Dlhé hony* (N); *Druhá kopanica* (N); *Ekšniereje lán* (K); *Grolmusove role* (K); *Farská kopanica* (L); *Farské role* (C; L); *Farský lán* (K); *Hepigrom* (K); *Hepnereje lán* (K); *Hony* (L); *Horné lány* (B; O; P); *Hriabrikeje lán* (K); *Katkeje lán* (K); *Klemeteje lán* (K); *Kopanica* (L; O); *Kopanica pri cintoríne* (L); *Kopanice* (C; O; P); *Kopanice pri Dubinkách* (L); *Kopaničky* (B; P); *Košovské pole* (K); *Krajčeje lán* (K); *Králov lán* (K); *Krátke hony* (S); *Krauskovcov lán* (K); *Lán za Nitrou* (K); *Lán za Zlatnou* (B); *Lánik* (L); *Lány* (B; L; N; O); *Lány od Prievidze* (P); *Mikušeje lán* (K); *Mlynárova kopanička* (L); *Moštenické kopanice* (P); *Oboneje kopaničky* (L); *Okopané* (L); *Oracie* (P); *Otcova roľa* (N); *Pálošeje lán* (K); *Pänošeje lán* (K); *Panské pole* (K; S); *Pavleje lán* (K); *Predné hony* (L); *Predné lány* (O); *Prostredné hony* (L); *Seľovo* (O); *Šempáleje lán* (K); *Šimurkeje lán* (K); *Šinkeje laz* (N); *Štefaneje lán* (K); *Štefleje lán* (K); *Štvacipaleje lán* (K); *Šugreje lán* (K); *Švickovcov lán* (K); *Tonhausreje lán* (K); *Turčaneje kopanica* (L); *Vendrických kopanička* (L); *Videje Kopanice* (L); *Zadné lány* (O); *Zadné pole* (B; K; P); *Zimáneje lán* (K). Pole po pokosení má názov *Ukrniská* (P). Roľa na pestovanie ľanu a konope sa nazýva *Kolovrat* (C; C).

Konope a ľan sa po vypestovaní **močili v lokalitách** *Močidlá* (P) a *Pacina* (B). Z hľadiska využitia lokalít sú dôležité rôzne **kanály a jarky** (*Dielový jarok* (S); *Konkský jarok* (P); *Košovský jarok* (S); *Predný jarok* (S); *Prvý jarok* (P); *Švrľový jarok* (S); *Vlčí kanál* (S)), ktoré sa využívali na odvádzanie nadbytočnej búrkovej vody a zavlažovanie suchých lokalít. Významné postavenie medzi lokalitami majú **plytčiny**, cez ktoré je možné prejsť cez potok. Z tohto dôvodu dostali takéto lokality názvy: *Brôdodok* (S), *Hlboký brod* (L) a *Prostredný brod* (N). Druhou možnosťou, ako sa dostať na druhú stranu potoka boli **mosty** (*Moštenica* (P); *Moštenice* (S)) a **drevené lavičky** (*Lavičky* (S)). Miesto na **úschovňu člnov** sa nazýva *Lodenica* (N). Bielizeň sa chodila právať (trepať) do potoka, ktorý podľa toho dostal názov *Trebianka* (O).

Obrábané pozemky, ktoré boli vysadené úžitkovými alebo okrasnými rastlinami, teda **záhrady**, mali využitie explicitne vyjadrené v názve lokality: *Bandúreje záhrada* (C); *Farská záhrada* (B); *Godeje záhradka* (L); *Hanzelkeje záhrada* (K); *Hurtišeje záhradka* (L); *Kožucheje záhrada* (C); *Kulicseje záhrada* (L); *Pánska záhrada* (N); *Soláreje lán* (K); *Šimkeje záhrada* (N); *Záhrada* (K); *Záhradka* (L); *Záhradkárska osada Borina* (P); *Záhradkárska osada Deviateho mája* (P); *Záhradkárska osada Hôrka* (P); *Záhradkárska osada Hrbačky* (P); *Záhradkárska osada Juh 1* (P); *Záhradkárska osada Juh 2* (P); *Záhradkárska osada Kopaničky* (P); *Záhradkárska osada Na vile* (P); *Záhradkárska osada Púšť* (P); *Záhradkárska osada Sad mieru* (P); *Záhradkárska osada SNP* (P); *Záhradkárska osada U Melovcov* (P); *Záhradkárska osada Vrchy* (P);

Záhrady (P; P; S); *Záhrady pri cigánoch* (B). V meste má rovnaké využitie ako záhrada aj **park**, ktorý slúži na oddych širokej verejnosti: *Park Pri poliklinike* (N); *Mestský park* (P); *Lesopark* (P).

Lokality, ktoré sa kosili, mali v názve slovo **lúka**: *Barčineje lúka* (L); *Belaneje lúka* (L); *Bujačia lúka* (L); *Ciglianske lúky* (C); *Dlhá lúka* (K); *Dolná lúka* (K); *Dolné lány* (B; O); *Dolné lúky* (P; S); *Gajdošeje lúky* (S); *Hajnická lúčka* (L); *Horné lúky* (S); *Jančekeje lúka* (L); *Kanianske lúky* (B); *Kostolné lúky* (L); *Košovská dedinská lúka* (K); *Kováčova lúka* (P); *Kukáčeje lúka* (L); *Lúčky* (B; C; L); *Lúka* (L); *Malá lúčka* (S); *Organistova lúka* (K); *Pánske lúčky* (L); *Pánske lúky* (L); *Parčekeje lúka* (L); *Pastierska lúčka* (L); *Sebedražská lúka* (S); *Tadiaľova lúka* (L); *Tarnóciho lúka* (S); *Úzka lúčka* (K); *Veľká lúčka* (S); *Veľká lúka* (K; N); *Veľkolehoťanské lúky* (P); *Zahaj lúky* (L). Podľa hrabania sena a trávy sa lúka v obci Lehota pod Vtáčnikom volá *Ohrablo* (L). Synonymné označenie horskej lúky je polianka, preto takáto lokalita dostala meno *Polianka* (P). Lokality s plochami nižšieho trávnatého porastu nesú názvy *Pažite* (L) a *Riedka pažiť* (O).

Les menšej rozlohy sa označoval ako **háj**: *Bojnický háj* (B); *Dolný háj* (P); *Háj* (C; L); *Háje* (L; N; S); *Horeháj* (P); *Hájiky* (S); *Hájky* (L); *Hájna* (N); *Hájne* (P); *Hájovka* (P); *Hrabový háj* (P); *Jelšový háj* (K); *Mestský háj* (P); *Staré háje* (O); *Starý háj* (L; P; P). Väčšie **lesy** mali zväčša v názvoch slovo les alebo jeho synonymum **hora**: *Baťove lesy* (P); *Ciglianske hory* (C); *Englišová hora* (L); *Farská hora* (L); *Hôrka* (L); *Hôrky* (P); *Javorový les* (L); *Jednotlivská hora* (L); *Katina hora* (L); *Katina hôrka* (L); *Košovská hora* (C; K); *Krajčeje hora* (S); *Les pod Jančekomou skalou* (L); *Lesná škôlka* (P); *Marečkova hora* (S); *Mlynárova trsná hora* (L); *Necpalská hora* (P); *Obranná hora* (C); *Pánska hora* (L); *Panská hora* (P); *Prievidská hora* (P); *Prievidská vysoká hora* (P); *Rovné hory* (L); *Sebedražská vysoká hora* (S); *Spoločná hora Horeháj* (S); *Tarnóciho hora* (S); *Trsné hory* (L); *Urbárska hora* (P); *Vysoká hora* (L). S lesom súvisia názvy lokalít *Na stráže* (B) „strážne miesto“; *Víglaš* (B; O) „postriežka, miesto čakania na lovnú zver“; *Zábronie* (C) „hájené miesto“. Podobný význam má názov lokality *Stanište* (P).

Do časti s názvom spôsob využitia sme zaradili aj názvy obsahujúce apelatívum **cesta**, keďže pre obyvateľov bolo dôležité poznanie využitia týchto lokalít a ich odlíšenie od okolia, lebo mnohé boli iba poľnými cestami alebo iba vyšliapanými chodníkmi: *Biela cesta* (S); *Cesta cez Dúbravku* (S); *Cesta na Bielu skalu* (C); *Cestička* (N); *Cvibekova cesta* (K); *Čierťážná cesta* (S); *Dedinská cesta* (S); *Dolnianska cesta* (C); *Hradská cesta* (S); *Krivá cesta* (S); *Ondrejova cesta* (K); *Pápova cesta* (P); *Púštna cesta* (P); *Sebedražská cesta* (P); *Šajbovská cesta* (S); *Trojičný chodník* (S); *Vlčanská cesta* (P); *Vrchárska cesta* (S); *Vrchnia cesta* (S). Lokalita *Pirte* (C) dostala názov podľa horského chodníka, ktorý vyšliapala divá zver.

Napriek tomu, že sídla majú množstvo **domov**, obyvatelia pre určité špecifické črty uľahčujúce orientáciu pomenovali niekoľko oblastí podľa domov: *Dvojdomy* (N); *Fínske domky* (K); *Gulkeje dom* (S); *Päťdom* (N); *Päť domov* (N); *Slobodárka na Hviezdoslavovej ulici* (N); *Slobodárka na Štefánikovej ulici* (N); *Železničiarke domky* (P); Obyvatelia týmto názvom nazývali nielen domy, ale aj celý priestor v ich okolí. Vo výskume sme sústredili len tie názvy, ktoré obyvatelia považovali za významné a

súviseli s názvami celých lokalít. Samozrejme, väčšiu pozornosť by si ešte zasluhovali mená do domu a prímená.

S lokalitami pomenovanými podľa domov súvisia **názvy sídlisk a rôznych štvrtí**: *Sídlisko mládeže* (P); *Priemyselná zóna* (P). Do tejto skupiny zaraďujeme tiež názvy menších sídlisk, ktoré sa v meste Nováky označujú ako kolónie, lebo slúžili na ubytovanie banských a chemických pracovníkov: *Banická kolónia* (N); *Chemická kolónia* (N). Názvy námestí obsahujú apelatívum **námestie**: *Drevený rínek* (P); *Husací rínek* (P); *Námestie slobody* (P).

Niektoré **ulice** boli pre obyvateľov špecifickejšie a uviedli ich počas heuristického výskumu: *Čerešňová ulica* (N); *Dlhá ulica* (P); *Dolná ulička* (L); *Horná ulička* (L); *Krátka ulica* (N); *Mariánska ulica* (P); *Svätojánska ulička* (P); *Ulička* (C; N); *Žabacia ulica* (P). Do výskumu sme zaradili len niektoré ulice, ktoré vo svojich odpovediach uviedli informátori. Názvy skúmaných ulíc súviseli s názvami väčších lokalít. O pomenovaní ulíc by sa dalo písať z viacerých uhlov pohľadu, napr. súvislosť medzi názvom ulice a názvom väčšej lokality, porovnanie názvov ulíc na osi starších a nových názvov. Pre obšírnosť tejto problematiky sme sa názvom ulíc venovali skôr okrajovo.

Názvy niektorých lokalít motivovala skutočnosť, že sa neobrábali: *Celiny* (K; P); *Karasovie prielohy* (P); *Prieloh* (C; S); *Prielohy* (K; L); *Prieložtek* (L). Kus novoobrobenej zeme sa volá niva, preto aj takáto lokalita dostala názov *Niva* (N). Motivácia skupiny názvov je na základe ukladania: **cintorín** (*Kostenáče* (C); *Kostnica* (B); *Križkovce* (C); *Križkovček* (C)); **smetí** (*Smetisko* (P)); **niečoho bližšie nešpecifikovaného** (*Úkladište* (C)). **Kameň** sa ťažil v lokalitách: *Kamenica* (S); *Kameňolom* (N); *Lámanica* (B); *Lômy* (L). Podľa **špecifickej činnosti** boli pomenované lokality: *Huty* (C); *Píly* (L; P); *Smoliari* (N); *Včelári* (P). S banskou činnosťou sú úzko spojené názvy *Baňa* (N); *Baňa Cígel'* (S); *Baňa G* (K).

Lokality, ktoré sa využívali na **pestovanie viniča**, sú pomenované: *Vinice*: *Vinica pri mlyne* (C); *Vinice* (B; O; P); *Viničky* (P); *Vinohrad* (N). **Pestovanie maku** motivovalo názov lokality *Makovisko* (L). Tri sady dostali pomenovania podľa toho, že v nich boli **očkované stromy**: *Štep* (L); *Štepnica* (L); *Štepnice* (O) v porovnaní s názvom lokality *Sasínkov sad* (P). Rovnaké využitie mali aj lokality s názvami *Kásovo* (L) a *Kvasovo* (L), odvodené od slova kvas. Miesta, ktorými sa **preháňal dobytok** na pašu, sa nazývali: *Na priehone* (K); *Priehon* (L; S); *Veľký priehon* (L). Na prenocovanie dobytka cez noc boli určené lokality, na ktorých stáli ohrady, košiare: *Košariská* (C); *Košarisko* (L). Dobytok oddychoval v lokalitách: *Chromandeje posteľ* (S); *Ležiská* (O); *Ležisko* (C; C; L; P; S). Na **pasenie** sa využívali lokality: *Na pastvajke* (B); *Pasienky* (L; S); *Rajčula* (L); *Sviniarky* (C). Uskladňovanie sena a slamy motivovalo názov lokality *Šlaminy* (N). Podľa výskytu vhodného **dreva na výrobu šindľa** sa lokalita nazýva *Bobáčina* (P). Miesto určené na pestovanie **japonskej vegetácie** sa volá *Japan* (B). Lokality, v ktorých sa **lisovali olejnaté rastliny**, ľudia nazvali: *Záboje* (K) a *Zábojník* (S). Lokalita so **stavebnými pozemkami** má názov *Fundusy* (K). Podľa spôsobu využitia lokality (**strielanie**) dostala názov *Strelnica* (N; N). Miesto s farbiacou horninou sa volá *Hlinky* (P; S). Lokalita, v ktorej sa kŕmi divá zver, je *Solnisko* (L). *Prepoštská jaskyňa* (B) jaskyňa dostala názov podľa svojho objaviteľa, Prepošta Medveckého. *Bojnická hradná jaskyňa* (B) za svoj názov vďačí polohe.

1.21 Nejasná motivácia

Daktoré názvy časom stratili jazykovú priezračnosť, preto je obtiažne určiť ich motiváciu. V skúmaných sídlach okresu Prievidza sú to názvy: *Cariavka* (L; N); *Cariavkô* (N); *Čampurka* (B); *Gogorky* (B); *Juríčka* (S); *Kórea* (N); *Merša* (L); *Necpaly* (P); *Salaina* (L); *Tominá* (O); *Uselešky* (O).

Záver

Pri používaní akéhokoľvek názvu je nevyhnutné všímať si platnosť funkcie vlastného mena (identifikácia, diferenciácia a lokalizácia), lebo mnohé názvy lokalít si pamätajú len starší obyvatelia a iné môžu vytvoriť ich súčasní majitelia. Množstvo názvov je štandardizovaných a zachytených na rôznych mapách, ba dokonca rozobratých v jazykovedných príručkách. Skúmanie názvov z hľadiska motivácie a z lexikálno-sémantického hľadiska je dôležité nielen pre uchovanie existujúcich názvov pre ďalšie generácie. Analýzou vlastných mien spoznávame motivácie ich vzniku, slovnú zásobu ich tvorcov, ale aj charakteristické vlastnosti pomenovanej lokality, spôsob jej využitia, bývalých alebo súčasných vlastníkov a podobne. Poznanie problematiky vlastných mien nám pomáha pri tvorbe nových vlastných mien. Vlastné mená poskytujú materiál na aplikáciu teoretických vedomostí z rôznych jazykovedných rovín. Z tohto dôvodu je dôležité poznanie inventára vlastných mien v okolí školy. Cez vlastné mená žiaci taktiež lepšie spoznajú svoj región.

Literatúra:

HLADKÝ, Juraj: Niekoľko poznámok o dynamike vo vývine chotárných názvov. In: Acta Facultatis Paedagogicae Universitatis Tyrnaviensis. Zborník Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity. Séria A – Philologica. Trnava: Trnavská univerzita. Pedagogická fakulta 2001, s. 5 – 11.

Kronika obce Cígeľ do roku 1966. Štátny archív v Nitre: pobočka Bojnice: MNV v Cígli.

KRŠKO, Jaromír: Terénne názvy z Muránskej doliny. Banská Bystrica: UMB 2001. 232 s.

MAJTÁN, Milan: Motivácia a lexikálna sémantika. In: Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19. – 20. mája 1994. Zborník referátov. Red. E. Krošľaková, Nitra: Vysoká škola pedagogická Nitra. Fakulta humanitných vied 1994, s. 15 – 19.

MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: VEDA 1996. 146 s.